

Externe bijdrage: Mensensmokkel, georganiseerde criminaliteit

Ann Lukowiak

*Referentiemagistraat mensenhandel-
mensensmokkel-migratiefraude*

*Gerechtelijk arrondissement Oost-
Vlaanderen*

Mensensmokkel is een vorm van onregelmatige immigratie. Alle landen van de wereld worden met deze problematiek geconfronteerd. Er zijn landen van oorsprong, transitlanden en bestemmingslanden.

De lidstaten van de Europese Unie zijn hier net zo min van gespaard gebleven. In de loop van 2015 is een nooit gezien aantal vluchtelingen naar Europa gekomen. Om enige controle over deze ongekende migratiestroom te verwerven zagen een aantal EU-landen zich zelfs genooddakt de grenzen te sluiten.

De manier waarop landen met legale en/of illegale migratie omgaan kent bovendien significante onderlinge verschillen. De Europese Unie heeft dan ook de betrachting om binnen de Unie een overkoepelend transnationaal migratie- en asielbeleid uit te werken.

Aan de Europese buitengrenzen coördineert Frontex al geruime tijd een Europees dispositief. Deze gelijkmatige benadering van het probleem is weliswaar 'alleen' van toepassing aan de Europese buitengrenzen. De nationale binnengrenzen bleven onderhevig aan onderlinge verschillen. Met de gebeurtenissen van 2015 zijn de discrepanties van dit tweesporenbeleid echter pijnlijk aan het licht gekomen. Een nieuwe kijk op, en een navenante benadering van het probleem dringen zich op.

Om interne onregelmatigheden te vermijden, op te sporen en te vervolgen dient elke lidstaat, in afwachting van een Europees beleid, uiteraard de nodige nationale maatregelen te treffen.

Het fenomeen mensensmokkel

Willen we mensensmokkel afdoende bestrijden, dan is vooreerst een grondige en correcte kennis van het fenomeen noodzakelijk.

Mensensmokkel gaat immers niet louter om illegale migratie en onrechtmatige migranten. Het is veeleer een goed georganiseerd misdaadfenomeen met eigen structuren en netwerken. Die organisaties kennen bovendien geen enkel respect voor eender welke vorm van menselijke waardigheid en zijn uitsluitend gericht op het schaamteloos genereren van geld.

De mensensmokkelnetwerken zijn flexibel en dynamisch en spelen onmiddellijk in op nieuwe opportuniteiten.

Begrip mensensmokkel en aanverwante woorden

Mensensmokkel, hulp bij illegale immigratie, illegale migranten, onregelmatige migranten, illegale vreemdeling, mensensmokkelaars, facilitator zijn woorden die een verschillende nuance en connotatie dragen. Het is belangrijk om een onderscheid te maken tussen het mensensmokkelproces dat een crimineel feit is en de personen die gesmokkeld worden. De migranten die in een smokkelproces stappen doen dit initieel uit vrije wil, zelfs op eigen vraag, maar dat neemt niet weg dat ze slachtoffers kunnen worden in de loop van het proces door de risico's waaraan ze worden blootgesteld, de mensenwaardige omstandigheden waarin hun reis verloopt, door het geweld en de uitbuiting waarmee ze soms worden geconfronteerd, door het stelen van hun identiteit wanneer hun identiteitsdocumenten en bezittingen worden gestolen. Door de mensensmokkelaars worden ze niet als mensen beschouwd, maar als handelswaar die een maximaal geldelijk profijt kan genereren.

Migratie en mensensmokkel

Mensensmokkel is een vorm van illegale migratie.

Migratie

Migratie is van alle tijden en wordt gedreven door push- en/of pullfactoren. Als pushfactoren kunnen onder andere worden aangestipt: conflict- en oorlogsgebieden, extreme armoede, hongersnood, natuurrampen en andere milieuproblemen. Pullfactoren zijn onder andere de betere economische situatie, het positieve beeld dat een migrant heeft van een ander continent/land, politieke en sociale stabiliteit, aanwezigheid van familie en landgenoten in het bestemmingsland. Daarnaast werken nog andere aspecten in op migratie zoals politiek-historische factoren, migratienetwerken.

Wanneer de mogelijkheden voor een legale migratie niet voorhanden zijn, zal overgestapt worden naar

onrechtmatige migratie, waarbij al dan niet beroep zal worden gedaan op mensensmokkelaars.

Gelet op de complexiteit en de omvang van het fenomeen migratie in zijn totaliteit zal ik mij beperken tot het uiteindelijke bestek van mijn bijdrage, namelijk de illegale migratie in het kader van mensensmokkel.

Illegale migratie en mensensmokkel

Mensensmokkel kan verschillende vormen aannemen. De typologie van Neske³⁸⁸ heeft een duidelijk overzicht van de verschillende vormen waarbij het organisatorische als uitgangspunt wordt genomen. Zo komt hij tot volgend onderscheid:

- *the individual smuggling with a high degree of self-responsability*, de migrant gaat hier hoofdzakelijk alleen te werk, waarbij hij alleen reist, meestal met het openbaar vervoer, en eenmaal bij een grens gekomen zal hij beroep doen op een lokale smokkelaar om deze grens te kunnen oversteken en vervolgens zijn reis alleen verder zetten; hij beschikt niet over geldige reis- en verblijfsdocumenten
- *covered smuggling (through the abuse of documents)*, de migrant doet beroep op een smokkelnetwerk voor het bekomen van valse documenten zoals een paspoort, geboorteakte of andere authentieke documenten en reist dan alleen naar het bestemmingsland
- *pre-organized stage-to-stage smuggling*, de migrant laat alles over aan een georganiseerd smokkelnetwerk

Het in kaart brengen van illegale migratie en mensensmokkel alsook het aantal daders en slachtoffers door middel van exacte cijfers is onmogelijk gelet op het clandestiene karakter.

Om een idee te krijgen van de omvang van het fenomeen verwijs ik naar de voorhanden zijnde cijfers van Frontex³⁸⁹ inzake de onrechtmatige grensovergang aan de buitengrenzen van de Europese Unie.

2010	2011	2012	2013	2014	2015
104.060	141.051	72.437	107.365	282.962	1.822.337

De cijfers zullen wellicht veel hoger liggen, daar het hier uitsluitend gaat om gedetecteerde grensovergangen.

388 M. NESKE (2006), "Human smuggling to and through Germany", *International Migration*, vol. 44, N°. 4

389 Frontex, Annual Risk Analysis 2016, 28 April 2016, www.frontex.europa.eu.

Volgens Europol³⁹⁰ is 90% van de migranten met behulp van mensensmokkelaars naar Europa gekomen in 2015.

Juridische omschrijving van het fenomeen mensensmokkel

Mensensmokkel heeft een grensoverschrijdend karakter, wat tot gevolg heeft dat het fenomeen een internationaal erkende definitie moet hebben opdat een internationale aanpak mogelijk zou zijn.

België³⁹¹ voldoet aan de internationale en Europese definitie, met als kernelementen grensoverschrijding en vermogensvoordeel.

Het louter bestaan van een strafrechtbepaling volstaat echter niet, een efficiënt en krachtadig beleid is noodzakelijk om het fenomeen aan te pakken.

Mensensmokkel en mensenhandel

Mensenhandel³⁹² en mensensmokkel zijn verschillende op zichzelf bestaande misdrijven³⁹³. In bepaalde gevallen kan mensenhandel voorafgegaan worden door mensensmokkel.

Mensensmokkel is per definitie een transnationaal misdrijf. Mensenhandel kan weliswaar ook een nationaal karakter hebben. Van zodra er sprake is van het verwerven van controle over een andere persoon met het oog op uitbuiting, is de kwalificatie 'mensenhandel' aan de orde. Als voorbeeld kunnen we hier de loverboy/tienerpooier problematiek aanhalen. Al wordt deze methode ook door internationale mensenhandelaars gehanteerd, in het gros van de gevallen is dat een lokaal fenomeen. Slachtoffers worden lokaal gerekruteerd en lokaal uitgebuit.

Het is jammer te moeten vaststellen dat er nog steeds verwarring bestaat tussen de twee misdrijven.

Er zijn verschillende elementen³⁹⁴ die de misdrijven

390 *Migrant Smuggling in the EU*, Europol, February 2016, 28 April 2016, www.europol.eu.

391 Artikel 77bis en volgende van de Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van de vreemdelingen, B.S., 31 december 1980 (Vreemdelingenwet).

392 Artikel 433quinquies en volgende Strafwetboek.

393 A.H. BAJREKTAREVIC, *Trafficking in and smuggling of human beings - linkages to organized crime - international legal measures*, <http://hbreak.srce.hr/file/138747>, geraadpleegd op 23/09/2013.

394 S. BATSYUKOWA, "Human Trafficking and Human Smuggling: similar nature, different concepts", *Studies of Changing Societies: Comparative and Interdisciplinary Focus*, Vol. 1 (1) 2012, 39-49, <http://www.scsjournal.org.geraadpleegd> op 03/09/2013.

mensenhandel en mensensmokkel van elkaar onderscheiden:

Element	Mensenhandel	Mensensmokkel
Soort misdrijf	Misdrijf tegen een persoon, zowel grensoverschrijdend als binnen het Rijk	Misdrijf tegen de openbare orde, altijd grensoverschrijdend
Push factoren	Armoede, conflicten en oorlogen, milieurampen	Armoede, conflicten en oorlogen, milieurampen
Illegale binnenkomst in het bestemmingsland	Het binnenkomen kan zowel legaal als onrechtmatig zijn	Altijd onrechtmatig en in overtreding met de vreemdelingen-wetgeving
Relatie	Uitbuiting	Commercieel met woekerprofijt
Geldelijk profijt	Voortdurend uit de uitbuiting	Eenmalig uit het transport en faciliteren van illegale binnenkomst
Toestemming	Geen, kan aanvankelijk instemmend zijn maar wordt gauw overstemd door dwang, list en misbruik	vertrek uit vrije wil
Karakteristieken van het betrokken slachtoffer	Handelswaar Bij aankomst in het bestemmingsland kan een soort van <i>debt bondage</i> gecreëerd worden, er kan sprake zijn van economische uitbuiting, emotionele dwang...	Handelswaar Bij aankomst in het bestemmingsland is deze vrij

Mensensmokkel als zwarte markt

Het aantal migranten dat illegaal een bestemmingsland wil bereiken heeft dergelijke proporties aangenomen dat een zwarte markt is ontstaan voor het verlenen van diensten zoals het opmaken en verschaffen van valse documenten, transport, begeleide grensovergangen, onderdak... Dat betekent dat transnationale criminele organisaties onwettige goederen en diensten leveren tegen woekerprijzen en daardoor onrechtstreeks een partner zijn geworden in de globale economie. Deze markt wordt beheerst door vraag en aanbod, waarbij er geen tekort is aan zij die het risico willen nemen op een beter leven.

Salt en Stein³⁹⁵ behandelen mensensmokkel als een onderdeel van de internationale migratiebusiness, dat

instaat voor het faciliteren van de beweging tussen het herkomstland en het bestemmingsland. Er zijn volgens hen verschillende vormen van smokkelorganisaties maar hun model is toepasselijk op kleine en grote organisaties. Er is duidelijk input en output in de systemen. De belangrijkste input betreft de migranten zelf en het hoofddoel van de smokkel is het verplaatsen. De output van het systeem bestaat in het inschakelen van de migrant in het maatschappelijk gebeuren van het bestemmingsland. De input en output worden aan elkaar gelinkt door een variatie aan smokkeltaken langsheen geografische routes die zo een aantal transitlanden met elkaar verbinden. In het smokkelproces worden drie opeenvolgende fasen onderscheiden: het mobilisatieproces, het reisproces en het afleveren in het bestemmingsland. Volgens Salt en Stein is mensensmokkel niet alleen een zaak van mensenrechten van de migranten die erbij betrokken zijn, maar dient het tevens geplaatsd te worden in een groter geheel waarbij mensensmokkel een internationale business is met eigen regels en hoge winsten.

Hoeveel geld en financiële stromen gemoeid zijn met mensensmokkel is tot op vandaag een onbekend gegeven. Bij het ontmantelen of destabiliseren van een mensensmokkelnetwerk is het moeilijk om de financiële stromen in kaart te brengen of beslag te leggen op de verworven inkomsten. Ook hier zijn de netwerken inventief en werken ze met dienstverleners uit de globale economie die vaak uit beeld blijven.

Europol heeft berekend dat de omzet van mensensmokkel tussen de 3 en 6 biljoen euro bedraagt voor 2015.

Digitale zwarte markt

Mensensmokkelnetwerken maken ook gebruik van de digitale zwarte markt die bestaat op het *dark web* met de *Tor browser*. Die digitale zwarte markt moet het hebben van reputatie en blijkbaar is daar geen gebrek aan. Het *dark web* is een anonieme marktplaats waardoor het moeilijk is om de criminelen te identificeren.

Naast het *dark web* gebruiken de mensensmokkelnetwerken de sociale media om hun diensten aan te bieden, waarbij ze zelfs zo ver gaan dat speciale apps werden ontwikkeld om 'hun' migranten up-to-date reisinformatie te verstrekken over de weersomstandigheden aan bepaalde grensovergangen, de aanwezigheid van controles...

395 J. SALT en J. STEIN, "Migration as a business: The case of Trafficking", *International Migration*, volume 35, Issue 4, www.onlinelibrary.wiley.com/pdf, geraadpleegd op 18/09/2013.

De sociale organisatie van mensensmokkel

Schloenhardt³⁹⁶ onderscheidt drie categorieën mensensmokkelaars: de amateurs, kleine groepen georganiseerde criminelen en internationale mensensmokkelnetwerken. De amateurs zijn lokaal actief en leveren specifieke diensten als grensoverbrenging met hun eigen auto of boot. Die amateurs kunnen werken in opdracht van grote smokkelnetwerken. De kleine groepen georganiseerde criminelen zouden gespecialiseerd zijn in het transporteren van migranten via bekende trajecten van het ene naar het andere land. De internationaal opererende mensensmokkelnetwerken zouden in staat zijn om het volledige smokkelproces in eigen beheer te organiseren.

Samenwerkingsverbanden binnen het mensensmokkelnetwerk

Een belangrijke bindende rol in het samenwerkingsverband is de etniciteit of gedeeld herkomstland en gedeelde culturele achtergrond. Er wordt gewag gemaakt van samenwerkingsverbanden langsheen de gekende smokkelroutes³⁹⁷ van verschillende nationaliteit dan het transitland die de nodige diensten verlenen voor het smokkelproces van migranten van hetzelfde herkomstland.

Coördinatie en verdeling van taken

Er kunnen twee organisatiestructuren onderscheiden worden in de transnationale mensensmokkelnetwerken. De ene kenmerkt zich door een gering aantal personen die werkzaam zijn in het samenwerkingsverband, met een weinig gedifferentieerde taakverdeling en een relatief grote hoeveelheid aan buitenstaanders die een zeer beperkt aantal diensten voor het samenwerkingsverband verrichten. Hier is sprake van een etnische homogeniteit. De andere kenmerkt zich door een groot aantal personen werkzaam in het samenwerkingsverband, waarbij ieder afzonderlijk een beperkt aantal taken verricht. Hier zijn minder buitenstaanders betrokken. Die samenwerkingsverbanden zijn hiërarchisch. Er is een grotere mate van etnische differentiatie, waarbij de smokkelaars uit verschillende herkomstlanden kunnen komen.

396 A. SCHLOENHARDT, "Organized crime and the business of migrant trafficking", *Crime, Law and Social Change*, 1999, vol. 32, issue 3, pp. 203-233.

397 Socta threat assesment 2013, www.europol.europa.eu/sites/default/files/publications/socta2013.pdf, geraadpleegd op 21/09/2013.

Logistiek proces en taken

In het mensensmokkelproces kunnen verschillende taken worden onderscheiden, waarbij Kleemans³⁹⁸ een onderscheid maakt tussen bruggenbouwers en facilitators. *Bruggenbouwers* zijn personen die hun positie ontlenen aan hun vermogen om sociale en geografische afstanden te overbruggen, zij opereren internationaal, interetnisch en op de scheidingslijn tussen onderwereld en bovenwereld. Ze vervullen een spilfunctie in de georganiseerde criminaliteit. De *facilitators*³⁹⁹ zijn dienstverleners van allerhande aard en verrichten taken die relevant en onontbeerlijk zijn in het mensensmokkelproces, zoals:

- de *rekruteerders* van potentiële migranten die zich in het westen willen vestigen en bereid zijn om hiervoor geld te betalen, die personen maken veelal deel uit van de gemeenschap en de cultuur van waaruit migranten komen; smokkelaars maken het rekruteren een aparte sales business en gebruiken advertenties op internet en brochures om hun diensten aan te bieden
- de *coördinatoren* organiseren de smokkeloperaties en stemmen de deelprocessen op elkaar af, ze beschikken hierbij over een scala aan contacten en de proberen de juiste diensten te kopen tegen de meest aantrekkelijke prijzen
- de *vervoerders en gidsen* brengen mensen over grenzen, dat kan zowel op korte als op langere afstand zijn
- de *documentvervalsers* spelen in toenemende mate een belangrijke rol in de logistiek van mensensmokkel, ze vervalsen zelf allerhande documenten of ze hebben toegang tot personen die paspoorten of reisdocumenten uitlenen
- de *begeleiders* vergezellen en ondersteunen de migranten tijdens de reis, veelal verzorgen zij een beperkt traject
- de *safehousehouders en toezichthouders* in het smokkelproces dienen de migranten onderdak te verschaffen gedurende een bepaalde tijd
- de *schuldinnners*, zowel in het herkomstland als in het transitland of bestemmingsland

Sommige van die facilitators verlenen diensten aan verschillende smokkelnetwerken, zonder deel uit te maken van het corpus van een smokkelnetwerk, zoals bijvoorbeeld de documentvervalsers, de schuldinnners of waarborgverleners.

398 R. STARING, G. ENGBERSEN, H. MOERLAND, N. DE LANGE, D. VERBURG, E. VERMEULEN, A. WELTEVREDE, *De sociale organisatie van mensensmokkel*, Erasmus Universiteit Rotterdam, 1 juli 2004, www.godfriedengbersen.com/wp-content/uploads/de-sociale-organisatie-van-mensensmokkel.pdf, geraadpleegd op 18/08/2013.

399 A. H. BAJREKTAREVIC, *Trafficking in and smuggling of human beings - linkages to organized crime - international legal measures*, <http://hreak.srce.hr/file/138747>, consulté le 23/09/2013.

Samenstelling van het samenwerkingsverband

De samenwerkingsverbanden zijn flexibel en gedecentraliseerd⁴⁰⁰ en kunnen zich prompt reorganiseren. Het gedecentraliseerd werken door het verdelen van taken over verschillende groepen maakt het systeem sterk, indien een component wordt uitgeschakeld door een gerechtelijke tussenkomst of door een incident wordt enkel dit onderdeel zichtbaar en blijft de rest van de organisatie buiten zicht. Het incorporeren van kleine gespecialiseerde groepen maakt het ook mogelijk om vlug in te spelen op nieuwe marktopportunities.

De samenwerkingsverbanden diversifiëren hun activiteiten en beperken zich niet tot mensensmokkel.

Conclusie

Mensensmokkel is een georganiseerd misdadfenomeen en dient daarom ook op die manier benaderd te worden, waarbij samenwerking intern en extern van België cruciaal zijn.

400 A.A. ARONOWITZ, *Smuggling and trafficking in human beings: the phenomenon, the market that drive it and the organization that promote it*, <http://mensenhandelact1112.wdfiles.com/local-files/in-woord/artikel>.